

Elektronikus könyvtári funkciók meghonosítása szerény lehetőségű környezetben

Az elektronikus könyvtári funkciók meghonosításának programját 1996 júniusában fogadta el a Cseh Nemzeti Orvosi Könyvtár (CSNOK). Szerény anyagi lehetőségei miatt meg kellett fontolnia, mely funkciókat és milyen sorrendben tudja a gyakorlatba átültetni. Azóta sikerült a legfontosabb funkciók tesztelése és megvalósítása. E dolgozat összefoglalja az eddig elért eredményeket az indulás pillanatától kezdve.

Az elektronikus könyvtár koncepciója, és a könyvtári környezet

Elektronikus könyvtárnak mondható az a teljesen gépesített könyvtár, amely nemcsak hagyományos kiadványokat őriz és tesz hozzáférhetővé, hanem elektronikus dokumentumokat is, biztosítja külső információforrások elérését számítógépes hálózatokon, saját elektronikus kiadványai vannak, és együttműködik más könyvtárakkal az Interneten.

Tervezés és finanszírozás

Minden fejlesztésnek két kulcsmozzanata van, a gondos tervezés és a megfelelő anyagi erőforrások biztosítása. A Cseh Köztársaság Egészségügyi Minisztériuma külön speciális programot hozott létre, hogy az orvosi könyvtárakban a kutatás elősegítése érdekében rendelkezésre álljon a megfelelő információs technika. Különböző példák a helyi hálózatok Internethez való kapcsolása pénzeszközök hiánya miatt a legtöbb könyvtárban bizonytalan volna.

Nagy hatósugarú hálózatokhoz (WAN) való kapcsolódás

Az elektronikus könyvtár tervezésénél a WAN-ok minősége és a hozzájuk való kapcsolódás az egyik leglényegesebb elem. Eddig a CSNOK egy 19,2 Kb/s, áteresztőképességű vonalon kapcsolódott a külső hálózathoz. Jelenleg egy 48 Kb/s erősségű vonal áll kipróbálás alatt. Korlátozott anyagi erőforrásaink miatt végső megoldásként is csak egy 64 Kb/s teljesítményű adatátvitel jöhet számításba. Az optikai kábellel történő csatlakozás

– mint ideális lehetőség – költségei messze meghaladják pénzügyi lehetőségeinket. Kontrasztként említem a TEN 34 programot, amely a megvalósítás stádiumában van, s melynek résztvevői, a cseh tudományos szféra könyvtárai, egy 34 Mbit/s átviteli sebességű hálózatban lesznek összekapcsolva. A hálózat nagy kapacitása révén a cseh egyetemi könyvtárak és az akadémiai intézetek képesek lesznek multimédia alkalmazások átvitelére, a távoktatás bevezetésére stb.

Használati tér

A CSNOK elhelyezési adottságai miatt nincs lehetőség az elektronikus könyvtár használói számára megfelelő tér kialakítására.

Orvosi és egészségügyi rendszerek használata

Az ipari és üzleti szférával való összehasonlításban az Internethez kapcsolódással rendelkező cseh egészségügyi intézmények száma relatíve igen alacsony, így az elektronikus könyvtár extenzív használata jelenleg nem várható.

Elektronikus könyvtári funkciók bevezetése

Integrált könyvtári rendszer

1997 májusa óta használjuk a könyvek katalógizálására az ALEPH rendszert, az online katalógus különböző telnet programokkal, illetve a weben a szokásos böngészőkkel érhető el. Jelenleg 21 ezer tétel található a katalógusban, melynek Internet címe: www.nlk.anet.cz/ALEPH.

Az angol-cseh verziójú MeSH teaurusz külön adatbázist alkot.

Az előrelépés következő szakaszát a Nemzeti Könyvtárak és más könyvtárakkal együttműködésben végzett retrospektív konverzió és az osztott katalógus létrehozása fogja jelenteni. Eddig már több mint 3000 külföldi könyv rekordját vittük be a Nemzeti Könyvtár által gondozott bibliográfiai adatbázisba. Az osztott katalogizálási rendszert is most teszteltük, és nemrég valósult meg a nemzeti adatbázisból történő rekordletöltés.

Az olvasói adatbázis már elkészült, és az ALEPH kölcsönzési modulja is hamarosan munkába áll. A központi épületen kívül elhelyezkedő egységek azonban még csak egyedi számítógépeken, a CDS/ISIS rendszerben használják monográfiakatalógusunkat.

Elektronikus dokumentumok beszerzése és használata

Az Egészségügyi Minisztérium 1996-ban külön támogatást nyújtott a primer dokumentumok beszerzésére. Ennek a forrásnak egy részét használtuk fel arra, hogy a Bielefeldi Egyetem Könyvtárának elektronikus dokumentumszolgáltató rendszerét kipróbáljuk. A JASON rendszert (www.uni-bielefeld.de) 1997 februárjában kezdtük alkalmazni dokumentumkérésre az Interneten keresztül. A használók csak szimbolikus árat fizettek ezekért az elektronikus úton beszerzett cikkekért. A szolgáltatást csak a cseh könyvtárakba nem járó folyóiratok cikkeinek beszerzésére lehet kérni. A British Institut of Radiologyval történt megállapodás eredményeként olvasóink a hálózaton keresztül hozzáférhetnek a *British Journal of Radiology*hoz, előfizetés esetén ingyenesen.

A támogatás másik részét elektronikus adathordozón kiadott egyéb dokumentumok beszerzésére fordítottuk, elsősorban multimédia termékekre (Clinical Endocrinology, Rheumatology, The Art of Laparoscopic Saturing, Interactive Skeleton, Pathology stb.). Ezeket az információforrásokat két multimédia munkaállomáson is teszteltük. A gond az, hogy egyik új termékre sincs hálózati licenc.

A CSNOK elektronikus kiadványai

Mivel a könyvtár az ötvenes évek elejétől 15 referáló kiadványt szerkeszt, a továbbiakban mind CD-ROM, mind online változatban tervezzük folytatni kiadási tevékenységünket. Web-szerverünkön már most is olvashatók referátumok az *Abstract of Anesthesiology*ből (www.nlk.anet.cz), *Orvosi Könyvtáros (Lékařská knihovna)* című folyóiratunk pedig teljes szövegű formátumban olvasható. Mindkét periodikumban nagyon könnyű a böngészés és a keresés.

Adatbázis-használat a helyi hálózaton

A helyi hálózat által nyújtott előnyök evidensek. A könyvtárban ez ideig az adatbázisok csak különálló munkaállomásokon voltak kereshetők, kivéve a CD-ROM BiblioMedicát. Ezt az adatbázist a CSNOK az Albertina Income céggel közösen állítja elő 1995 óta. A következő egységekből áll: a nemzeti orvosi bibliográfia rekordjai 1978-tól, a napi sajtó cikkei 1991-től, a nemzeti orvosi periodika adatbázis tételei pedig 1976-tól. Megtalálhatók benne a közreműködő könyvtárak adatai is. A hálózati szerverre DOS és Windows verzióban telepítve, több munkaállomásról is elérhető az adatbázis. Újabb előrelépést jelent a SilverPlatter által kifejlesztett ERL (Electronic Reference Library) szoftver installálása, amelynek segítségével a Medline Express lesz szimultán hozzáférhető.

Elektronikus levelezés

Mint számos egyéb könyvtárban, nálunk is az e-mail a legnépszerűbb hálózati szolgáltatás. Nemcsak a könyvtár munkatársai használják, hanem az olvasók is másolatrendelésre és hosszabbításra.

WWW-használat

A web-szerver azon túlmenően, hogy általános információkat nyújt a felhasználóknak a könyvtár tevékenységéről és szolgáltatásairól, fontos szerepet lát el a bibliográfiai szolgáltatásban is (pl. publikus könyvtári katalógusokból adatgyűjtés stb.). Nem kevésbé jelentős a szerepe a dokumentumszolgáltatásban, és szeretnénk, ha az elektronikus publikálásban szintén intenzívebben vennék igénybe. A WWW által nyújtott lehetőségek oly módon fejleszthetők tovább, hogy a heterogén információforrások keresését és hozzáférését egyszerűsítjük.

Konklúzió

Az elektronikus könyvtári funkciók telepítéséhez a Cseh Nemzeti Orvosi Könyvtár szűkös anyagi erőforrásai csak nagyon szerény környezetet garantálnak. Az elektronikus könyvtár koncepciója mindazonáltal nagy jelentőségű, s főbb funkciói mai szerény környezetünkben is meghonosíthatók.

Beérkezett: 1997. XI. 28-án.

Fordította: Virágos Márta